

รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report)

โครงการทดสอบรูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง
ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง
Testing of Royal Project Development Models in the Community
of Highland Development Project Using Royal Project System

แผนงานวิจัยเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โดย

จารุณี ภิกุลมวงศ์ และคณะ

สนับสนุนทุนวิจัยโดย สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560

รายงานฉบับสมบูรณ์
(Final Report)

โครงการทดสอบรูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง
ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง

Testing of Royal Project Development Models in the Community of
Highland Development Project Using Royal Project System

แผนงานวิจัยเพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

คณะผู้วิจัย

นางสาวจารุณี ภิฑุมวงศ์

นายอานนท์ เทิดไพโรพนาวัลย์

สังกัด

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

กันยายน 2560

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ที่ให้ทุนสนับสนุนการดำเนินงานวิจัยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 นี้

ขอขอบคุณโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางมะโอ ปางหินฝน แม่มะลอป่อเกลือ และปางยาง ที่เอื้อเพื่อสถานที่ในการทำงานวิจัย

ขอขอบคุณบุคลากร นักวิชาการและเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูง รวมทั้งชุมชนเป้าหมาย ที่กรุณาให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือ และอำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาที่ทำการวิจัย

คณะผู้วิจัย
กันยายน 2560

คณะผู้วิจัย

1. หัวหน้าโครงการ

ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย)	นางสาวจรรุณี ปิลุมวงศ์
ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ)	Miss Jarunee Pilumwong
คุณวุฒิ	วิทยาศาสตร์ดุขภีบัณฑิต (พีชไร)
ตำแหน่ง	นักวิชาการ
หน่วยงาน	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่	65 หมู่ 1 ต. สุเทพ อ. เมือง จ. เชียงใหม่
โทรศัพท์	0-5332-8496-8
โทรสาร	0-532-8494
E-mail	jarunee@hrdi.or.th, jpilumwong@yahoo.com

2. ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย)	นายอนนท์ เท็ดไพรพานาวลัย
ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ)	Mr. Arnon Toedpraipanawan
คุณวุฒิ	วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์)
ตำแหน่ง	นักวิจัย
หน่วยงาน	สำนักวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
หน่วยงาน	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่	65 หมู่ 1 ต. สุเทพ อ. เมือง จ. เชียงใหม่
โทรศัพท์	0-5332-8496-8
โทรสาร	0-532-8494
E-mail	arn_o_n@hotmail.com

3. ชื่อและสถานที่ติดต่อของผู้บังคับบัญชาของหน่วยงานของหัวหน้าโครงการ

ชื่อ-สกุล (ภาษาไทย)	นางสาวรุจิรา ริมผดี
ชื่อ-สกุล (ภาษาอังกฤษ)	Ms. Ruchira Rimphati
ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง
หน่วยงาน	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่	65 หมู่ 1 ต. สุเทพ อ. เมือง จ. เชียงใหม่
โทรศัพท์	0-5332-8496-8
โทรสาร	0-5332-8494
E-mail	ruchirari@hrdi.or.th

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ในปี พ.ศ. 2555-2559 สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ได้ดำเนินโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวงเพื่อให้คนอยู่อาศัยร่วมกับป่าไม้ได้อย่างยั่งยืน ในพื้นที่โครงการหลวง โดยการนำแนวคิดการพัฒนา "ต้นแบบการพัฒนาพื้นที่สูง" มาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัย โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ผ่านการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน การทดสอบกิจกรรม และการถอดบทเรียน ซึ่งสามารถนำไปถ่ายทอดและประยุกต์ใช้ในชุมชนพื้นที่สูงอื่นๆ ที่มีลักษณะภูมิสังคมคล้ายคลึงกันได้ โดยผลการศึกษามีรูปแบบการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง ออกเป็น 3 ลักษณะภูมิสังคม ได้แก่ ชุมชนป่าเมี่ยง ชุมชนที่ปลูกข้าวเป็นหลัก และชุมชนที่มีฐานจากการปลูกฝิ่นและทำไร่เลื่อนลอย ปัจจุบันปลูกพืชผักและไม้ผลเศรษฐกิจ โดยได้ข้อกำหนดและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวงที่ยั่งยืน ที่ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านเศรษฐกิจ : ชุมชนมีรายได้พอเพียงจากการประกอบอาชีพบนฐานความรู้จำนวน 5 ตัวชี้วัด (2) ด้านสังคม : ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความเข้มแข็ง จำนวน 8 ตัวชี้วัด (3) ด้านสิ่งแวดล้อม : ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ได้รับการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ จำนวน 8 ตัวชี้วัด รวมทั้งหมด 21 ตัวชี้วัด ดังนั้น เพื่อให้ได้รูปแบบการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงที่ครบถ้วนและสมบูรณ์มากขึ้น จึงได้นำรูปแบบการพัฒนาดังกล่าว ไปทดสอบในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงที่มีบริบทและสภาพภูมิสังคมที่ใกล้เคียงหรือคล้ายกัน เพื่อขยายผลในวงกว้างต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินสถานการณ์ปัจจุบันของชุมชนนาร่องในแต่ละรูปแบบภูมิสังคมตามกรอบข้อกำหนดและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง
2. เพื่อกำหนดแผนการพัฒนาเพื่อยกระดับชุมชนในแต่ละรูปแบบภูมิสังคมตามกรอบข้อกำหนดและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง

วิธีการวิจัย

โครงการนี้เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เจ้าหน้าที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (Participatory Action Research: PAR) ในการวิเคราะห์ ประเมิน วางแผนการพัฒนาระดับ ทดสอบกิจกรรม การติดตามประเมินผล และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ไปพร้อมกัน ซึ่งโครงการนี้มีกิจกรรมประกอบด้วย

1. คัดเลือกพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนในลักษณะภูมิสังคมแต่ละรูปแบบ
2. ศึกษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและข้อมูลด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่เป็นพื้นที่นาร่อง 3 รูปแบบภูมิสังคม
3. ประเมินสถานการณ์ของชุมชนที่คัดเลือกตามกรอบตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวงร่วมกับชุมชน
4. กำหนดกิจกรรมการดำเนินงานร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อยกระดับนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาตามกรอบตัวชี้วัด
5. ศึกษาและพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

6. สรุปและประเมินผลกิจกรรมการดำเนินงานร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

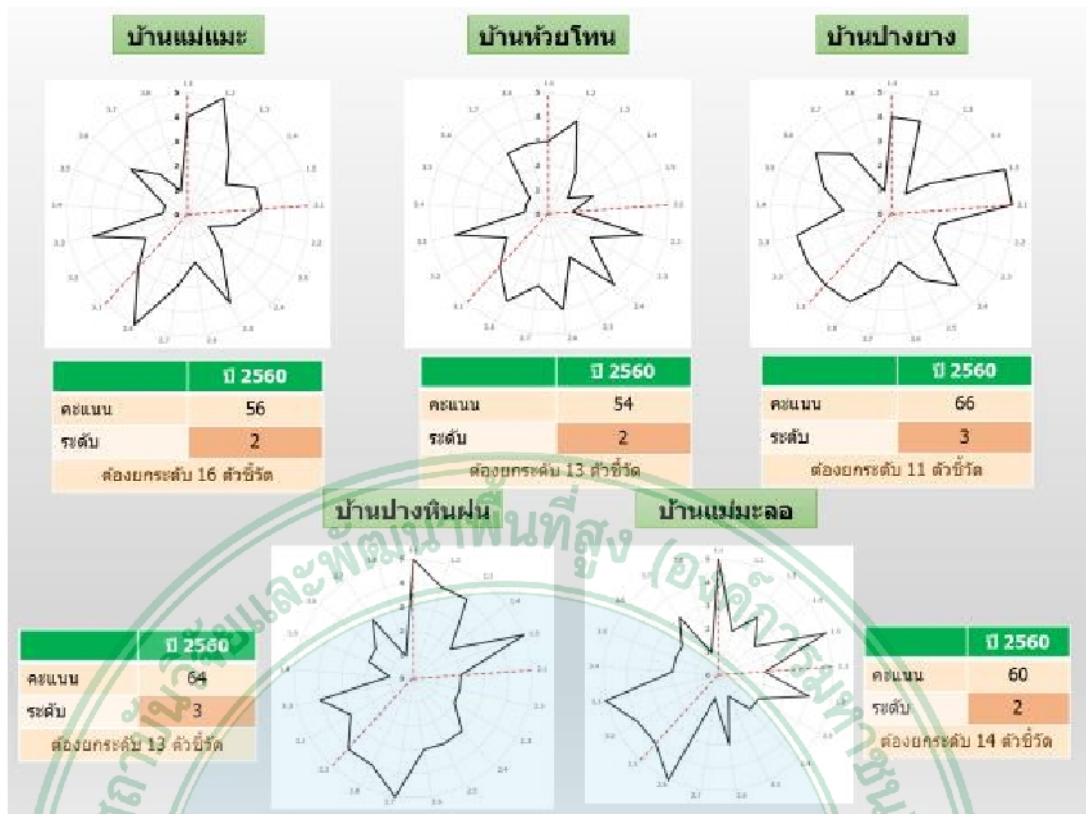
ผลการวิจัย

1. คัดเลือกพื้นที่นำร่องศึกษาตามบริบทภูมิสังคม 5 พื้นที่ ประกอบด้วย ชุมชนป่าเมี่ยง 1 พื้นที่ ได้แก่ บ้านแม่เมะ โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางมะโอ ชุมชนที่ทำนาข้าวเป็นหลัก 2 พื้นที่ ได้แก่ บ้านห้วยโตน โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงบ่อเกลือ และ บ้านปางยาง โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางยาง ชุมชนที่มีฐานจากการปลูกฝิ่น 2 พื้นที่ ได้แก่ บ้านแม่มะลอ โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่มะลอ และบ้านปางหินฝน โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางหินฝน (ภาพที่ 1 ก-จ)

ภาพที่ 1 สภาพพื้นที่ศึกษาแต่ละรูปแบบภูมิสังคม (ก) ชุมชนป่าเมี่ยง (ข-ค) ชุมชนที่ปลูกข้าวเป็นหลัก (ง-จ) ชุมชนที่มีฐานจากการปลูกฝิ่น

2. ผลการประเมินสถานภาพชุมชนตามกรอบตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง พบว่า ส่วนใหญ่มีคะแนนอยู่ระหว่าง 54 - 66 คะแนน จัดอยู่ในระดับ 2 - 3 โดยบ้านแม่เมะมีคะแนนรวม 56 คะแนน (ระดับ 2) บ้านปางยาง คะแนนรวม 66 คะแนน (ระดับ 3) บ้านห้วยโตน คะแนนรวม 54 คะแนน (ระดับ 2) บ้านแม่มะลอ คะแนนรวม 60 คะแนน (ระดับ 2) และบ้านปางหินฝน คะแนนรวม 64 คะแนน (ระดับ 3) แสดงดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ผลการประเมินสถานภาพปัจจุบันของชุมชนตามกรอบตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบ
โครงการหลวง 3 ด้าน 21 ตัวชี้วัด

3. วางแผนกิจกรรมเพื่อยกระดับการพัฒนาแต่ละด้านร่วมกับชุมชน 5 พื้นที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีเงื่อนไขการพิจารณากำหนดกิจกรรมโดยคำนึงถึงความเร่งด่วนของปัญหา ความยากง่ายในการแก้ไข ความสนใจหรือประโยชน์ที่จะเกิดกับชุมชนส่วนใหญ่ และชุมชนมีความพร้อมสามารถดำเนินการได้ทันที ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ และกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม รายละเอียดดังตารางที่ 1 และทดสอบกิจกรรมเพื่อยกระดับการพัฒนาตามกรอบตัวชี้วัดร่วมกับชุมชนนำร่อง พบว่าส่วนใหญ่เน้นกิจกรรมตามตัวชี้วัดที่ 1.1 มีชนิดพืช/สัตว์ให้เกษตรกรเลือกประกอบอาชีพได้เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม ซึ่งคัดเลือกกิจกรรมทดสอบการปรับระบบการปลูกชนิดพืชให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และการปลูกไม้ผลแบบผสมผสานในพื้นที่ลาดชัน ภายใต้ระบบการอนุรักษ์ดินและน้ำ และการปลูกพืชท้องถิ่นที่มีศักยภาพ และตัวชี้วัดที่ 3.5 มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าธรรมชาติ ซึ่งได้สำรวจรวบรวมข้อมูลความหลากหลายและภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นของชุมชน รวมทั้งคัดเลือกพืชสำคัญและนำมาเพาะขยายพันธุ์เพื่อเพิ่มปริมาณสำหรับการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ และการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องยั่งยืน

ตารางที่ 1 การกำหนดกิจกรรมเพื่อยกระดับการพัฒนาตามกรอบตัวชี้วัดของชุมชนนาร่อง 5 พื้นที่

กรอบการพัฒนา	แม่เมาะ	ห้วยโทน	ปางยาง	ปางหินฝน	แม่มะลอ
1. ด้านเศรษฐกิจ	1. การทดสอบการปลูกไม้ผล/ไม้ดอกที่สนับสนุนการท่องเที่ยว 2. การพัฒนาต่อยอดพืชท้องถิ่นที่มีศักยภาพ (ต้าว/สมุนไพรว)	1. การปรับระบบการปลูกพืชให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ 2. การเพิ่มผลผลิตข้าวไร่	1. การปรับระบบการปลูกพืชให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ 2. การเพิ่มผลผลิตข้าวนา (ปลูกข้าวต้นเดียว) 3. การทดสอบปลูกพืชทางเลือก (หว่าย)	1. การปรับระบบการปลูกพืชให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ 2. การปลูกพืชผักปลอดภัย	1. การปรับระบบการปลูกพืชให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ 2. การเพิ่มผลผลิตข้าวนา (ปลูกข้าวต้นเดียว)
2. ด้านสิ่งแวดล้อม	1. การกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน 2. Food bank 3. การปลูกป่าชาวบ้าน 4. การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร 5. การจัดการของเสียในชุมชน				
3. ด้านสังคม	การส่งเสริมกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง				

สรุปผลการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยโครงการทดสอบรูปแบบการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวงในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง เพิ่งเริ่มดำเนินงานปีที่ 1 โดยทุกชุมชนในพื้นที่นาร่องศึกษาทั้ง 3 รูปแบบภูมิสังคม 5 ชุมชน ได้ระดมความคิดและกำหนดแผนกิจกรรมการพัฒนาระดับชุมชนตามกรอบตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวงที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับผลการประเมินสภาพการพัฒนาของชุมชนเบื้องต้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษา ทดสอบกิจกรรมและเก็บข้อมูลต่อเนื่อง รวมทั้งการพัฒนาระบบการขับเคลื่อนกิจกรรมโดยชุมชน เพื่อพัฒนาไปสู่เป้าหมายตัวชี้วัดการพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่สมดุล ดังกล่าว

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
คณะผู้วิจัย	ข
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ค
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ซ
สารบัญภาพ	ฅ
บทคัดย่อ	ญ
Abstract	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
1. หลักการและเหตุผล	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
3. กรอบแนวคิดโครงการวิจัย	3
4. ขอบเขตโครงการวิจัย	4
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	5
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	9
บทที่ 4 ผลการวิจัย	12
1. การคัดเลือกพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนในลักษณะภูมิสังคมแต่ละรูปแบบ	12
2. การศึกษาองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและข้อมูลด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ของชุมชนที่เป็นพื้นที่นำร่อง 3 รูปแบบภูมิสังคม	13
3. การประเมินสถานภาพของชุมชนที่คัดเลือกตามกรอบตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวงร่วมกับชุมชน	18
4. การกำหนดกิจกรรมการดำเนินงานร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อยกระดับนำไปสู่เป้าหมายการพัฒนาตามกรอบตัวชี้วัด	24
5. การศึกษาและพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรม โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน	67
6. การสรุปและประเมินผลกิจกรรมการดำเนินงานร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน	69
บทที่ 5 สรุปและวิจารณ์ผลการวิจัย	70
เอกสารอ้างอิง	72

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4-1	ความหลากหลายของพืชท้องถิ่นพื้นที่บ้านแม่เมะ	26
4-2	ความหลากหลายของพืชท้องถิ่นพื้นที่บ้านปางหินฝน	45
4-3	ความหลากหลายของชนิดพืชท้องถิ่นพื้นที่บ้านแม่มะลอ	62
5-1	การกำหนดกิจกรรมเพื่อยกระดับการพัฒนาตามกรอบตัวชี้วัดของชุมชน นำร่อง 5 พื้นที่	71

สารบัญญภาพ

ภาพที่		หน้า
1-1	กรอบแนวคิดการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนตามแนวทางโครงการหลวง	3
1-2	กรอบแนวคิดการวิจัยในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง	4
3-1	ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยของโครงการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวงในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง ปี พ.ศ. 2560-2563	9
4-1	การเข้าสำรวจพื้นที่และชี้แจงร่วมกับผู้นำชุมชนเพื่อคัดเลือกพื้นที่ศึกษา	12
4-2	สภาพพื้นที่ชุมชนบ้านสว่าใต้	13
4-3	สภาพพื้นที่ชุมชนบ้านห้วยโตน	14
4-4	สภาพพื้นที่ชุมชนบ้านปางยาง	15
4-5	สภาพพื้นที่ชุมชนบ้านแม่แมะ	16
4-6	สภาพพื้นที่ชุมชนบ้านปางหินฝน	16
4-7	สภาพพื้นที่ชุมชนบ้านแม่มะลอ	18
4-8	การจัดเวทีชุมชนพื้นที่บ้านสว่าใต้	18
4-9	การจัดเวทีชุมชนพื้นที่บ้านห้วยโตน	19
4-10	การจัดเวทีชุมชนพื้นที่บ้านปางยาง	20
4-11	การจัดเวทีชุมชนพื้นที่บ้านแม่แมะ	21
4-12	การจัดเวทีชุมชนพื้นที่บ้านปางหินฝน	22
4-13	การจัดเวทีชุมชนพื้นที่บ้านแม่มะลอ	23
4-14	การทดสอบปลูกพืชท้องถิ่น (ผักกูดและผักหนาม)	24
4-15	การทดสอบเพาะขยายพันธุ์พืชท้องถิ่น	25
4-16	การทดสอบปรับระบบการปลูกชนิดพืชให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่	25
4-17	การสำรวจความหลากหลายของพืชท้องถิ่นและทดสอบเพาะขยายพันธุ์	26
4-18	การสำรวจความหลากหลายของพืชท้องถิ่นพื้นที่บ้านปางหินฝน	44
4-19	การทดสอบเพาะขยายพันธุ์พืชท้องถิ่นของชุมชนบ้านปางหินฝน	45
4-20	การทดสอบปรับระบบการปลูกชนิดพืชให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่	61
4-21	การสำรวจความหลากหลายของพืชท้องถิ่นพื้นที่บ้านแม่มะลอ และเก็บตัวอย่างมาทดสอบเพาะขยายพันธุ์	61
4-22	การจัดกิจกรรม เรื่อง การสาธิตและถ่ายทอดองค์ความรู้การเพาะเห็ดฟาง	68
4-23	การจัดกิจกรรม เรื่อง การรณรงค์ปลูกฟื้นฟูพืชท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งอาหาร	68
4-24	การจัดกิจกรรม เรื่อง การรณรงค์ปลูกต้นไม้และพืชท้องถิ่น	69

บทคัดย่อ

โครงการนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและทดสอบรูปแบบการพัฒนาชุมชนในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง โดยนำองค์ความรู้จากการวิจัยและพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวงที่เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมบนพื้นที่สูง มาเป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อยกระดับชุมชนตามกรอบตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง 3 ลักษณะภูมิสังคม ได้แก่ ชุมชนที่ทำนาข้าวเป็นหลัก ชุมชนป่าเมี่ยง และชุมชนที่มีฐานจากการปลูกฝิ่น โดยมีกรอบตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง 3 ด้าน 21 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย ด้านเศรษฐกิจ 5 ตัวชี้วัด ด้านสังคม 8 ตัวชี้วัด และด้านสิ่งแวดล้อม 8 ตัวชี้วัด โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละตัวชี้วัดตั้งแต่ 1-5 ค่าคะแนนรวมทั้ง 3 ด้านเท่ากับ 105 คะแนน ซึ่งเป้าหมายตัวชี้วัดของชุมชนต้นแบบโครงการหลวงต้องมีค่าคะแนนประเมินเฉลี่ยอยู่ที่ระดับไม่น้อยกว่า 4 ซึ่งผลการศึกษาสรุปดังนี้ (1) คัดเลือกพื้นที่นำร่องศึกษาตามบริบทภูมิสังคม 6 พื้นที่ ประกอบด้วย ชุมชนป่าเมี่ยง 2 พื้นที่ ได้แก่ บ้านแม่แมะ โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางมะโอ และบ้านแม่พริก โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวาวี ชุมชนที่ทำนาข้าวเป็นหลัก 2 พื้นที่ ได้แก่ บ้านห้วยโตน โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงบ่อเกลือ และบ้านปางยาง โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางยาง ชุมชนที่มีฐานจากการปลูกฝิ่น 2 พื้นที่ ได้แก่ บ้านแม่มะลอ โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่มะลอ และบ้านปางหินฝน โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางหินฝน (2) ผลการประเมินสถานภาพชุมชนตามกรอบตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง พบว่า ส่วนใหญ่มีคะแนนอยู่ระหว่าง 54-66 คะแนน จัดอยู่ในระดับ 2-3 โดย บ้านแม่แมะมีคะแนนรวม 56 คะแนน (ระดับ 2) บ้านปางยาง คะแนนรวม 66 คะแนน (ระดับ 3) บ้านห้วยโตน คะแนนรวม 54 คะแนน (ระดับ 2) บ้านแม่มะลอ คะแนนรวม 60 คะแนน (ระดับ 2) และบ้านปางหินฝน คะแนนรวม 64 คะแนน (ระดับ 3) (4) วางแผนและทดสอบกิจกรรมเพื่อยกระดับการพัฒนาตามกรอบตัวชี้วัดร่วมกับชุมชนนำร่อง พบว่าส่วนใหญ่เน้นกิจกรรมตามตัวชี้วัดที่ 1.1 มีชนิดพืช/สัตว์ให้เกษตรกรเลือกประกอบอาชีพได้เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม ซึ่งคัดเลือกกิจกรรมทดสอบการปรับระบบการปลูกชนิดพืชให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ และการปลูกไม้ผลแบบผสมผสานในพื้นที่ลาดชัน ภายใต้ระบบการอนุรักษ์ดินและน้ำ และการปลูกพืชท้องถิ่นที่มีศักยภาพ และตัวชี้วัดที่ 3.5 มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าธรรมชาติ ซึ่งได้สำรวจรวบรวมข้อมูลความหลากหลายและภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์พืชท้องถิ่นของชุมชน รวมทั้งคัดเลือกพืชสำคัญและนำมาเพาะขยายพันธุ์เพื่อเพิ่มปริมาณสำหรับการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ และ การใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องยั่งยืน

คำสำคัญ พื้นที่สูง ชุมชนต้นแบบโครงการหลวง การพัฒนาอย่างยั่งยืน ตัวชี้วัด เศรษฐกิจพอเพียง ภูมิสังคม

Abstract

The research project aims to study and test the community development model by using the knowledge from previous study in the Royal Project areas. The total 3 criteria's and 21 indicators included 5 economic indicators, 8 social indicators and 8 environmental indicators were used as the guideline for setting appropriate geosocial based development program of each community. The scoring of each indicator using the 5-point scale, with totally 105 points. The Royal Project development model must be assessed on average at least 4. The 5 communities of the Highland Development Project using Royal Project System were selected as pilot area, consisted of Ban Mae Mae (Assam tea community), Ban Pang Yang and Ban Huay Tone (Rice growing community), Ban Mae Ma Lor and Ban Pang Hin Fon (Opium eliminated community). The results of pre-evaluation of development status in each pilot areas ranged from 54-66 points (defined to level 2-3). Ban Huay Tone, Ban Mae Mae, Ban Mae Ma Lor, Ban Pan Hin Fon and Ban Pang Yang had the total score of 54 (level 2), 56 (level 2), 60 (level 2), 64 (level 3), and 66 (level 3), respectively. The activity planning to enhance the development was set up by participatory action of local communities and all sectors. Most of the activities were based on the indicator 1.1: There are many kinds of plants / animals to be employed and the indicator 3.5: Restoration and conservation of biodiversity in natural forest.

Keywords: Highland, Royal project model, Sustainable development, Indicator, Sufficiency economy, Social geography